

ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Ярослав СТУПНИК

*кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В умовах побудови сучасної правової держави першочергового значення набувають проблеми захисту її громадян від злочинних посягань, а також протидії спробам криміналізації суспільства, нейтралізації негативних соціальних тенденцій. У цьому контексті особливо актуальними стають питання стримування і обмеження злочинності, зокрема, протидії, профілактики, запобігання злочинам, профілактичної роботи з населенням. На тепер ці напрями діяльності переживають складний період організаційного реформування, переорієнтації і перепрофілювання. Тому забезпечення внутрішньої стабільності системи впливу на злочинність, її відповідності принципам законності, гласності і гуманізму мають справді доленосне значення.¹

Зафіксований у ст. 13 Конституції України ціннісний орієнтир, принцип та припис проголошує одну з найважливіших соціальних конвенцій щодо базового, вітального блага – Природи, а саме: земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі (ст. 66 Конституції України). Втім, ці нормативні положення є широковідомими та, на жаль, як і значна кількість інших опорних точок нашого суспільного договору, Основного закону, значною мірою лишаються декларативними. Не в останню чергу це є наслідком гострої кризи соціальної ідентичності, викривлень, бо ж навіть несформованості належних диспозицій на рівні особистих і колективно закріплених імперативів складників екологічної свідомості, стандарту партнерських відносин з Природою на протигагу її експлуатації, в тому числі і зокрема кримінальної. Наявний екзистенційний розрив між переживання соціального та природного

¹ Бандурка О.М., Литвинов О.М. (2011). Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Харківський національний університет внутрішніх справ. Х.: ХНУВС. С. 5.

буття є фактором поширення споживацького ставлення до природних благ та, як наслідок, проживання життя майбутніх поколінь.

Загрозливі тенденції зміни клімату, скорочення біологічного різноманіття, знищення цілих екосистем під впливом антропогену – виклик глобального масштабу, того масштабу, де не може бути проблем національного штибу, адже природничі комплекси не визнають адміністративних, політичних кордонів.

В цьому аспекті не можна не сказати й про катастрофічний вплив агресивної війни, розв’язаної російською федерацією проти України, – пекучої й текучої сучасності Українського народу, що поставила питання про базові засади соціальності, людяності, про колективну консолідацію, про життєздатність і дієвість мотиваційних двигунів європейської цивілізації. Супротив агресії – результуюча згущення волі, спрямованої на утримання соціально-часової, ціннісної, цивілізаційної дистанції з агресором засобами збереження української політичної нації. Задача – екстраординарна, з невизначеними вихідними даними. Їх визначення, адаптація, фіксація поточних (воєнних) змін, управління ними – одна з умов перемоги у війні. Злочинність в структурі цих вихідних даних, значущих для перебігу і результатів війни факторів, посідає одне з визначальних місць, зважаючи на кримінальну природу самої агресії і проявів функціонування російського фашистського політичного режиму. Відтак ефективна протидія злочинності та успішне ведення оборонної війни – категорії з одного ряду задач, хоча й з відмінним інструментарієм реалізації.²

Війна б’є на тільки по людських долях, не тільки по урбаністичних осередках української культури й ідентичності, а й по природничій складовій української нації і по екологічному благополуччю Європи та цілої планети. І чи не найбільше від перелічених негативних факторів людської активності страждають ліси. При тому, що саме ліси є осередком біорізноманіття на Землі, фундаментальним фактором збереження балансу хімічного складу атмосферного повітря, температурного режиму та всього життя загалом.

Вагомим чинником обструкції лісових масивів в Україні та світі лишається злочинність у сфері лісового господарства. Величезні обсяги незаконних порубок лісу, кримінальна логістика, корупція, яка забезпечує злочинні промисли робить із так званої «лісової злочинності» проблему глобального масштабу, протидія якій набуває політичного, економічного, вітального значення як для нашої країни, так і в цілому для людської спільноти у планетарному вимірі.

Аналіз стану протидії лісовій злочинності дозволяє виокремити кілька взаємопов’язаних системних деформацій. По-перше, кримінально-правова регламентація відповідальності за незаконну порубку лісу (ст. 246 КК України) характеризується конструктивними вадами: оціночний характер ознак об’єктивної сторони складу злочину,

² Орлов Ю.В. (2023). Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри: монографія. Харків: Право. С. 4.

розмитість критеріїв розмежування злочинного діяння від адміністративного проступку, а також недостатня суворість санкцій формують умови безкарності та перешкоджають реалізації загальнопревентивної функції кримінального закону. По-друге, емпіричні дані Державного агентства лісових ресурсів України свідчать про критично високий рівень латентності злочинності у сфері лісового господарства: лише незначна частка реально вчинених незаконних порушок охоплюється офіційною кримінально-правовою статистикою, що унеможливує належну оцінку реальних масштабів вказаного явища та ускладнює вироблення ефективних заходів запобігання та протидії.³ По-третє, практично відсутній функціонуючий механізм повного відшкодування екологічної шкоди, завданої злочинними посяганнями на об'єкти лісового фонду. По-четверте, правова сингулярність на тимчасово окупованих територіях окремих районів Донецької та Луганської областей, АРК, яка виявляється у не адаптованості положень КК України про спеціальний суб'єкт злочину щодо осіб, призначених на відповідні посади (зокрема, на підприємствах, що функціонують у сфері лісочористування) уповноваженими особами квазідержавних органів, окупаційною владою.⁴

Доцільно виділити такі основні напрями діяльності щодо протидії злочинності у сфері лісового господарства: сприяння диверсифікації факторів економічного розвитку у регіонах найбільш активного відтворення злочинного лісочористування; забезпечення політичної волі на активізацію протидії лісовій злочинності; протидія впливу організованої злочинності на політичну сферу; забезпечення належної правової бази для ефективного запобігання злочинам у сфері лісового господарства; мінімізація юридично значущих наслідків правової сингулярності на тимчасово окупованих територіях; зниження політичної корупції, а також корупції у сфері природоохоронної діяльності, у діяльності Національної поліції, органів прокуратури, суду, Державного агентства лісових ресурсів України, Державної прикордонної служби України; підвищення функціональної спроможності правоохоронних органів в питаннях ефективного виявлення, розкриття, розслідування та запобігання злочинам у сфері лісового господарства; стимуляція механізмів розвитку й зміцнення екологічної та політичної свідомості; удосконалення міжнародної взаємодії з питань протидії злочинності у сфері лісового господарства; нейтралізація (послаблення впливу) вторинних факторів економічного, політичного, культурно-психологічного, правового та організаційно-управлінського характеру, що впливають на інтенсифікацію кримінального лісочористування.

³ Новик В.А. (2023). Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони лісового фонду України. Київський часопис права. №4. С. 104-105.

⁴ Максименцев М.Г. (2019) Протидія злочинності у сфері надкористування: монографія. Харків: ФОП Панов А.М. С. 432.